

ŽIVLJENJE IN DELO JOŽEFA BOROVNJAKA. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2008. Zora, 55. 323 str.

Znanstveni simpozij z naslovom *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka* (1826–1909; prekmurski nabožni pisatelj, katoliški pisatelj in duhovnik, rodoljub, zavedni Slovenec), ki je potekal na Cankovi, 27. in 28. junija 2008, so organizirali Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru (Oddelek za slovanske jezike in književnosti), Občina Cankova in župnija Cankova. Monografija z istim naslovom, ki jo je uredil Marko Jesenšek, je nastala na podlagi simpozija ob 150-letnici Borovnjakovega prihoda za župnika na Cankovo (20. 6. 1858. leta). Vsebinsko je knjiga razdeljena na pet tematskih sklopov, obsega enaindvajset prispevkov, bibliografijo Jožeta Borovnjaka, na koncu so dodani še povzetki razprav v slovenskem in angleškem jeziku.

Sodelujoči (SAZU, ZRC SAZU, mariborska in ljubljanska univerza, druge izobraževalne ustanove, murskosoboška knjižnica in muzej, mariborska in murskosoboška nadškofija) prikazujejo Borovnjakovo cerkveno in posvetno delo, njegove kulturne, jezikovne in književne stike s štajerskimi duhovniki, njegov odnos do prekmurskega knjižnega jezika, narečja in politike, Borovnjaka kot duhovnika, nadaljevalca Košičevega dela v Prekmurju, najpomembnejšega prireditelja prekmurskih katoliških knjig, izdajatelja šolskih knjig, prevajalca ter narodnostno, kulturno in politično življenje med Muro in Rabo v njegovem času.

Raziskovalci in preučevalci so Borovnjaku nadeli vzdevek »prekmurski Trubar«. Med njima lahko namreč potegnemo kar nekaj vzporednic – po-

svečanje cerkvenemu poslanstvu, utrjevanje vere in daljnosežne posledice za vse Slovence, skrb za jezik, skrb za izdajanje tiskov in podobno. Dr. Vasko Simoniti, častni pokrovitelj znanstvenega simpozija in takratni (2008) minister za kulturo Republike Slovenije, je ob odkritju doprsnega kipa (v parku pred župnijsko cerkvijo sv. Jožefa) Jožefa njega označil za narodnostno in kulturno avtoriteto, od katere so Prekmurci in tudi drugi dobivali navdih, spodbudo, moč za krepitev duhovnega in kulturnega obstoja. Brez Borovnjaka si namreč ni moč zamisliti bogate kulturne ustvarjalnosti in produktivnosti njegovih naslednikov.

Prvi tematski sklop se osredotoča na Borovnjakovo pastoralno dejavnost, njeno dediščino in pomen, osvetli politično, upravno, družbeno-gospodarsko in versko zgodovino v njegovi dobi ter zgodovinske okoliščine tedanjega časa. Andrej Pavlič (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota) prikazuje pomembnejše politične dogodke, upravne in družbeno-gospodarske razmere v prostoru in času, v katerem je živel Jožef Borovnjak. Podaja politični pregled dogodkov v županiji, okraju in upravi okraja. Vinko Potočnik (Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta) proučuje religiozno oziroma cerkveno okolje, v katerem je Borovnjak deloval oziroma del katerega je bil. Skuša osvetliti vidike cerkvene religioznosti v Prekmurju v drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja ter njegovo kulturno dejavnost. Borovnjakovo pastoralno dejavnost obravnava Vinko Škafar (Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta). Izhaja iz dveh besedil v prekmurščini – (1) iz pesmi, ki jo je ob Borovnjakovi novi maši (1851) napisal Jožef Košič – *Cantus Primitialis* (*Novomašna pesem*) in ki na preprost način povečuje novoma-

šnika in nakazuje trojno duhovnikovo poslanstvo: vodstveno, oznanjevalno ter liturgično (vsako poslanstvo nazorno nakaže); in (2) iz dela besedila dekana soboške dekanije Franca Ivanocyja o poskusu ovrednotenja Borovnjakove pastoralne dejavnosti. Štefan Kuhar (Škofija Murska Sobota) si je kot cilj postavil obravnavo Borovnjakove dediščine na Cankovi. Le-ta je pomembna za njegove naslednike – župnike in za splošno kulturno zgodovino Prekmurja. Na kratko poda njegov življenjepis, analizo župnijske matične knjige, arhivske dopise, arhivske knjižnice, navaja dobra dela, ki jih je Borovnjak naredil za župnijo in širše področje, in dopise o kapelah, križih, župniji in gradnji cerkve v njegovem času.

Jožefa Borovnjaka skozi sodobnike, literarne zgodovinarje, zapise proučevalcev prekmurskega življenja, stike s štajerskimi duhovniki in z raziskovalci, njegovo narodno zavest in dela prikazuje drugi tematski sklop. Le-ta je najobsežnejši v monografiji in vsebuje največ prispevkov – osem. Jožica Čeh (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta) se osredotoča na prikaz Jožefa Borovnjaka v luči sodobnikov in literarnih zgodovinarjev (temelj so objavljeni zapisi) ter prikazuje Borovnjakovo rokopisno pesmarico (hrani jo Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti). Meni, da je duhovnikov osrednji pomen potrebno iskati v njegovem zavzetem narodnoprebudnem in kulturnoposredniškem delu na obeh straneh Mure. Borovnjak v zapisih proučevalcev prekmurskega življenja in kulture je osrednja tema prispevka Jožefa Vugrinca (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota). Osnova so zapisi proučevalcev prekmurskega življenja, jezika in literature, ki prihajajo z desnega brega reke Mure – Božidar Raič in Anton Trstenjak. Borovnjaka v

zapisih sodobnikov analizira skozi dela Zinke Zorko, Jožice Škofic in Francija Justa. Borovnjak je s temi primerjavami predstavljen kot osebnost in literarni ustvarjalec. Dokazuje, da so prizadevanja, delo, vloga in pomen Jožefa Borovnjaka z navezovanjem stikov (z obiski, dopisovanji, zbliževanji s štajerskimi Slovenci – še posebej z duhovniki in raziskovalci) obrodila trajne sadove, navaja v svojem prispevku Franc Kuzmič (Pokrajinski muzej Murska Sobota). Prikazuje Borovnjakove stike s štajerskimi duhovniki in z raziskovalci prekmurskih Slovencev, njihovih običajev in jezika. Od kod Borovnjaku tako globoka narodna zavest in kakšen je bil njegov vpliv na sodobnike – Franca Ivanocyja, Jožefa Bagaryja in Jožefa Klekla st. osvetljuje Stanislav Zver (Škofija Murska Sobota). Vsebinsko Borovnjakove pesmarice (rokopisna zbirka PiŠK Murska Sobota) predstavlja Franci Just (Založba Franc-Franc). Ob izbranih pretipkanih pesmih nazorno prikazuje Borovnjakovo prevzemanje in prilagajanje slovenskih cerkvenih pesmi. S tem razčlenjuje verznooblikovalne principe, po katerih je pesnil. Dve Borovnjakovi rokopisni deli: molitvenik in pesmarica sta predmet raziskovanja Fanike Krajnc - Vrečko (Knjižnica Teološke fakultete v Mariboru). Večji del rokopisa je zapisan v gajici, nekaj tudi v madžarski pisavi. V večini besedil je mogoče najti narečne izraze. Jasno je viden trud zapisovalca, da bi pesmi in molitve približal bralcem v slovenskem knjižnem jeziku. Avtorica sklepa, da so pesmi, molitve in križeva pota zapisani po spominu. Z didaktičnih vidikov Borovnjakov *Veliki katekizmus* in primerjalno še Kardošev *Kratki Navuk Krsztansztva* analizira Simona Pulko (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). S tem poskuša prikazati prednosti oziroma pomanjkljivosti obeh. *Veliki*

katekizmus vidi kot priročnik v vprašanji in odgovori, kot razlago za verske resnice, z njim pa lahko učitelj/duhovnik z nekaterih didaktičnih vidikov poučuje otroke. Borovnjakovo delo v *Stopinjah* (prva številka *Zbornika pomurskega pastoralnega področja* je izšla leta 1972), kjer sta Jožefa Borovnjaka najizčrpnije predstavila škof Jožef Smej ter slavist in etnolog Vilko Novak, prikazuje skozi sedemnajst prispevkov (razporejenih po kronološkem zaporedju) Janko Durič (Osnovna šola Tišina).

Naslednji, tretji tematski sklop prikazuje Borovnjaka kot prevajalca, njegovo povezavo s prekmurskim knjižnim jezikom, jezikovno- in političnonazorsko ujemanje ter razhajanje med njim in Agustičem, jezikovno analizo njegove pridige in podaja poskus jezikovnopragmatične ter sociolingvistične analize Borovnjakovih del v primerjavi s sodobnimi priročniki za verouk. Sklop začenja prispevek Jožefa Smeja (Nadškofijski ordinariat Maribor) o delu Jožefa Borovnjaka kot prevajalca. Podan je analitični pregled besede »prevajalec« in »prevajati«, kakor jih v različnih oblikah najdemo pri nekdanjih prekmurskih pisateljih. Prikazani so njegovi prevodi madžarske cerkvene pesmi *Ah hol vagy magyarok* in prevod *Professio orthodoxae fidei* (*Izpoved prave vere*). Avtor na podlagi analize sklene, da je bil Borovnjak mojster v prevajanju in da je s tem delom obogatil prekmurski knjižni jezik. Ob Trubarjevi petstoletnici se Marku Jesenšku (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta) ponovno odpirajo vprašanja o razvoju slovenskega jezika in o oblikovanju (enotne) knjižne norme. Ob tem osvetli preporodni, romantični in realistični Borovnjakov pogled na slovenski jezik. Jožef Borovnjak je pravilno razumel slovensko jezikovno in narodnostno vprašanje ter

se tako zavzemal za jezikovno poenotenje Prekmurcev z matičnim narodom. Natalija Ulčnik (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta) išče vzporednice in razlike med sodobnikoma, ki pa sta živela v različnem okolju, Borovnjakom in Imretom Agustičem (1837–1879). Predstavlja njuno ustvarjanje v knjižni prekmurščini, jezikovni nazor, politična ujemanja in razhajanja ter odnos slovensko-madžarske javnosti do njunega delovanja. Natančno jezikovno analizo Borovnjakove pridige *Pareneza na čest svetij apoštolov Cirila i Metoda* (1886), ki je pomemben pokazatelj značilnosti tedanjega prekmurskega knjižnega jezika in je na vseh jezikovnih ravneh že sprejela značilnosti enotnega slovenskega knjižnega jezika (skladenjsko se približuje osrednjemu tipu knjižnega jezika, čeprav ohranja bistvene glasoslovno-oblikoslovne, besediloslovne in leksikalne značilnosti svojega prostora), podaja Tatjana Grah (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Mira Krajnc Ivič (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta) poskuša narediti jezikovnopragmatično in sociolingvistično analizo Borovnjakovih del – *Velikega katekizmus*a in *Dühovne hráne*. Leti primerja s sodobnimi priročniki za verouk (*Katekizem Katoliške cerkve*, *Kompedij*, *Pridite k meni*, *Pridi Sveti Duh*, *Za človeka gre 4*, *Kristjan moli*) in s tem glede na sporočanje okolščine nastajanja takšnih besedil prikazuje sodobno primerljivo gradivo. Izbrano gradivo analizira na treh ravneh: (1) ravni besedila, (2) globinski (tematski) in (3) površinski (skladenjski) ravni.

Četrty sklop je posvečen dialektologiji, lingvistični geografiji in narečni podobi Prekmurja. Prinaša izsledke sodobnih dialektoloških raziskav, ki se navezujejo na prekmursko narečno skupino. Mojca Horvat (ZRC SAZU, Inštitut

za slovenski jezik Frana Ramovša) na podlagi gradiva za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA) podaja narečno podobo Prekmurja. Natančneje s kartami določi mejo treh prekmurskih podnarečij, in sicer na podlagi znotrajjezikovnih (zbrano gradivo za SLA) in zunajjezikovnih dejavnikov (geografska opredelitev krajev, zgodovinska dejstva, politično- in cerkvenoupravna razdelitev, reliefna razgibanost pokrajine). Tabela in v kartografirani obliki za izbrane lekseme (*brki, zjutraj, garje, nahod*) in foneme prikazuje listkovno ter zvezkovno gradivo za SLA. Opis, glasoslovje, oblikoslovje v prekmurskem ravenskem podnarečju na Cankovi so predmeti raziskave Zinke Zorko (SAZU v Ljubljani). Podaja tudi izpis narečnega besedja po *Slovenskem lingvističnem atlasu* (urejen po abecedi) in zapis narečnega besedja oziroma prepis z videokasete. Izbor narečnih toponimov, ki so bili zbrani v osmih naseljih občine Cankova, prinaša razprava Mihaele Koletnik (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Zbirka mikrotoponimov (zbranih na terenu in po pisnih virih – katastrske mape in načrti, topografski načrti, jožefinski vojaški zemljevidi) je slovarsko urejena. Jezikovne pojave med Cankovo in Radgono prikazuje Mirko Križman (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta), ki radgonski kot povezuje s prekmurskim, slovenjegoričko-prleškim in z južnobavarskim narečjem ter išče jezikovne interference, ki so zelo pogoste zaradi situacijskega menjavanja kodov in jezikovnega preklapljanja med slovenščino ter nemščino.

V petem tematskem sklopu Franc Kuzmič na enem mestu podaja sistematično urejeno bibliografijo Jožefa Borovnjaka. Najprej so navedena njegova dela, temu pa je dodano še poglavje O

Borovnjaku, kjer je prikazan abecedni seznam literature, ki se nanaša nanj.

Knjiga ovrednoti cerkveno, posvetno in kulturno delo Jožefa Borovnjaka, ga povezuje s pisatelji 19. stoletja ter s kulturnimi delavci 20. stoletja. Prvič je predstavljena in analizirana Borovnjakova rokopisna pesmarica in rokopisni molitvenik. Iz njiju je razvidna želja po jezikovnem poenotenju.

Monografija *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka* osvetljuje jezikovne razmere v slovenskem panonskem jezikovnem prostoru – prepletanje in približevanje prekmurskega knjižnega jezika enotni slovenski knjižni normi. Procesi poenotenja dveh knjižnih norm so še vedno premalo raziskani. Prav zato je monografija še dragocenejša, saj prikazuje Borovnjakov delež in njegovo vlogo pri tem. To pa do izida te knjige še ni bilo tako natančno, sistematično in primerjalno predstavljeno, analizirano in zbrano na enem mestu.

Jezik je, kakor na platnicah piše tudi Marko Jesenšek, res še vedno najpomembnejši nacionalni atribut, ki nam še danes zagotavlja obstoj našega naroda. In prav v času močne jezikovne globalizacije, vse močnejšega propagiranja tujega oziroma angleškega jezika, posledičnega načrtnega in prisiljenega uvažanja le-tega na vsa področja človeškega delovanja, je še posebej pomembno, da se Slovenci zavedamo, kako dragoceno je bilo v 19. stoletju in je še danes Borovnjakovo narodnostno, jezikovno, kulturno in drugo delovanje. Tovrstne znanstvene monografije nas opominjajo in hkrati spodbujajo pri »boju« za razvoj ter obstoj slovenskega jezika.

Anja Benko,

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta,
anja.benko@gmail.com*